

Ingarö kyrka

Antikvarisk medverkan vid utvändig ommålning av Ingarö kyrka, Ingarö socken, Värmdö kommun, Uppland

Gunilla Nilsson
Rapport 2009:39

Ingarö kyrka

Antikvarisk medverkan vid utvändigt ommålning av Ingarö kyrka, Ingarö socken, Värmdö kommun, Uppland

Gunilla Nilsson
Rapport 2009:39

Rapporten finns i PDF-format på adressen
stockholms.lans.museum

Omslag: Ingarö kyrka efter ommålning 2009.
Bildnr: lp20100174
Samtliga bilder i rapporten är fotograferade av Gunilla Nilsson, 2009

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum

Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2009

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	7
Administrativa uppgifter	7
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	7
Utförda åtgärder	11
Avvikelser från arbetshandlingar	17
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	17
Övriga handlingar med relevans för ärendet	17

Sammanfattning av utförda åtgärder

Fasaderna tvättades, skrapades och slipades. Skadat virke på knutlådornas nedre listverk, på vattbrädor och på vindskivor byttes ut. Färgspår på panel och knutlådor dokumenterades och utgjorde underlag för exteriörens färgsättning. Fasaderna målades med linoljefärg. Fönstren skrapades och målades utvändigt med linoljefärg. Takspån på långhus, vapenhus och sakristia tjärades liksom sockel och kyrkport. Trappan ströks med pigmenterad träolja. Hängrännor och stuprör målades med linoljefärg i kulör som knutlådor.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Ingarö kyrka
Socken:	Ingarö
Kommun:	Värmdö
Landskap:	Uppland
Arbetshandlingar:	2009-02-20, Målerifirma Åhlander & Nilsson
Länsstyrelsens beslut:	433-09-15987 daterat 2009-03-12
Byggherre/beställare:	Gustavsberg och Ingarö församling
Entreprenörer:	Målerifirma Åhlander & Nilsson Snickare Björn Widen
Antikvarisk medverkan:	Gunilla Nilsson, Stockholms läns museum
Byggnadstid:	Slutet av maj – juli 2009
Antikvarisk besiktning:	2009-11-10

Byggnadshistorik och byggnadsbeskrivning med relevans för ärendet

Ingarö kyrka, ursprungligen kallad Pilhamns kapell, började byggas 1790 och invigdes 1792. Den bekostades av friherre Anders Cederström på Beatelund. Kyrkan, som ligger på södra stranden av det smala Kolströmssundet är som de flesta skärgårdskyrkor, knuttimrad på en sockel av gråsten. Timmerstommen har varit rödfärgad och trätaket tjärat. Kyrkans norrsida utgjorde länge gräns för kyrkogårdens utsträckning mot Kolström i norr.

År 1851 fick kyrkan stående locklistpanel och målades med vit slamfärg. Samtidigt lades nytt spåntak som tjärades. Troligen tillkom även de halvrunda blindfönstren över de rektangulära fönstren när kyrkan fick sin fasadpanel vid 1800-talets mitt. 1907 anlätades professor I.G. Claesson (1856-1930) som rådgivare vid kyrkans restaurering. Kyrktaket fick nu beläggning av plåt och kyrkan målades utvändigt med gul färg.

Nästa genomgripande restaurering gjordes 1932 med Ragnar Hjorth som arkitekt. Den omfattade interiören samt en utökning av sakristian genom tillbyggnad mot norr och söder.

År 1939 var kyrkans exteriör i stort behov av ommålning men först efter 2:a världskrigets slut lyckades församlingen få tillgång till linoljefärg och 1946 målades kyrkan utvändigt i ljus kulör. 1953 återgick man till spån på kyrkans tak. På 1960-talet övertäcktes blindfönstren med liggande slät panel som målades i samma kulör som fönstrets omfattning.

År 1987 ommålades kyrkans fasader med alkydoljefärg i vit kulör. Redan efter 10 år togs samtliga färglager på panel, knutlådor, foder och listverk bort med Speedheater. Färgundersökning med dokumentation av färglager på fasad och snickerier gjordes inte vid detta tillfälle men en dokumentationsyta lämnades högst upp på långhusets östra gavel under takfoten. Därefter målades hela fasaden och samtliga snickerier tre gånger med Liwa linoljefärg i vitt, färgnummer NCS 1000. År 2000 lades åter nytt spåntak av tjärdoppade spån på ny strö- och bärläkt. Samtidigt färdigställdes ny entrétrappa med utbyggd handikappramp. Oklart om hela spåntaket tjärströks 2001 som planerats.

Fasadbeklädnaden idag består av stående locklistpanel med varierande bredd på panelbräda samt oprofilerad, rektangulär läkt. Långhusets panelbrädor har en bredd mellan 20 och 24 cm och vapenhuset en bredd på ca 20 cm. Här är läktens mått ca 5,5 x 2,0 cm. Knutlådorna är byggda av plank med mätten 20 x 2,5 cm. Delar av panel och knutlådor kan möjligen vara från 1850-talet. Utbyggnaden på sakristian har den yngsta panelen. Läkten på kyrkan är av olika ålder. Sakristians panel är delvis från om- och tillbyggnaden på 1930-talet. Vapenhuset i väster pryds av tre klot på låg, konformad sockel. Ovanför ingången sitter ett äldre rundfönster och mot söder ett litet kvadratisk fönster. Långhuset har tre fönster på vardera långsidan med knutlådor mellan samt ett äldre fönster i västgaveln. Sakristian har i bv ett äldre fönster mot öster samt ett litet fönster av yngre datum som tillhör wc. I gavelröset sitter ett mindre fönster som tillhör textilkammaren på öv. Samtliga fönster är spröjsade och indelade i små rutor.

Kyrkan mot norr och väster före renovering. Bildnr: lp20100175, 2009

Långhusets och sakristians östgavlar under renovering. Sakristian är tillbyggd i norr och söder utanför knutlådorna och påbyggd en våning under 1930-talet. Marken sluttar mot norr och Kolström. Bildnr: lp20100176, 2009

Vapenhuset och långhusets västgavel före renovering. Allt är målat i samma vita nyans. Endast kyrkporten avviker med tjärad panel. Den tresidiga trappan med ramp mot söder. Handledare i trä av äldre modell fäst i fasaden samt räcke av svartmålat smide. Hängrännor och stuprör av galvplåt målade i samma kulör som fasaden. Stuprör med knäckta hörn. Klot av plåt kröner halvkolonner av trä på vapenhusets gavel. Bildnr: lp20100177, 2009

Sydsidan av vapenhuset och del av långhuset före renovering. Spåntäckningen är i stort behov av tjärstrykning. Under hängrännan sitter ett äldre fäste i form av en krok till en tidigare ränna. Bildnr: lp20100178, 2009

Utförda åtgärder

Samtliga ytor på panel, knutlådor, listverk och fönster tvättades med mögeltvätt, skrapades till fast underlag och slipades. Därefter målades två gånger med linoljefärg av märket Engwall & Claesson. Östra fasaden målades ytterligare en gång. Panelen målades med NCS-nummer S 1510-Y10R i en ockragul ton. Övriga snickerier målades med S 2502-Y i en grå ton.

Färgundersökning gjordes i slutet av maj i samband med färgskrapning. Även om färgen tagits bort med Speedheater vid ommålningen 1990 kunde spår av färg iakttas på norrsidan. Understa lagret, lager 1 var målat i två nyanser grått (umbra) med panel i en ljusare ton och knutlådor och listverk i en mörkare ton. Lager 2 var målat i två nyanser med panel i mild guldockra

och knutlådor i en grå färgton. Befintlig färgsättning – lager 3 var målad i vitt, kulör NCS nr 1000 enligt arkivhandlingar i ATA.

Färgspår på knutlåda i skyddat läge. I det tvärgående, mörkare bandet syns färg som vid senare ommålningar dolts av listverk. Har bedömts som en kall, ganska ljus grå kulör. Under den tjocka vita färgen syns en varm grå (umbra) kulör som kan höra ihop med en panel målad i gult (ockra). Bildnr: lp20100179, 2009

*Färgspår på norra sidan.
Bildnr: lp20100180, 2009*

Uppstrykning av provyta för färgsättning av fasaden. Bildnr: lp20100181

Färgspår i grått under lister.
Bildnr: lp20100182

Nya trälister utförda efter de gamla.
Bildnr: lp20100183

Linolja struken med pensel.
Bildnr: lp20100184

Ursprunglig båge och beslag kompletterad
med gångjärn av yngre datum.
Bildnr: lp20100185

Torsten Nilsson, Gert Åhlander och Martin Nilsson. Bildnr: Ip20100186.

Två olika färgförslag målades upp på fasaden och som kyrkorådet kunde ta ställning till. Ett förslag i ljusare och mörkare grått och ett förslag med panel i ockragult och knutlådor i grått. Valet föll på det senare alternativet.

Kyrkan mot väster efter ommålning. Bildnr: lp20100187

Kyrkan mot söder efter ommålning. Bildnr: lp20100188

Kyrkan mot öster efter ommålning. Bildnr: lp20100189

Kyrkan mot öster och norr efter ommålning. Bildnr: lp20100190

Kyrkan mot norr efter ommålning Bildnr: lp20100191

Taket mot söder tjärströks två gånger. Bildnr lp20100192

Tak

Kyrkans spåntak på långhus, sakristia och vapenhus tjärades först en gång över det hela. Därefter ströks samtliga tak mot sydsidan ytterligare en gång. Tjären ströks med pensel under varma sommardagar och tunnades något med T-sprit för att bli mera lättflytande. Materialet bestod av Äkta dalbränd tjära av märket Alcro.

*Snickerierna efter målning.
Bildnr: lp20100193*

*Nya lister.
Bildnr: lp20100194*

Trappan efter målning. Bildnr: lp20100195

Avvikelser från arbetshandlingar

Följande tillägg har gjorts under arbetets gång:

Samtliga spåntak på långhus, sakristia och vapenhus tjärades med dalbränd tjära.

Kyrkans sydsida bedöms behöva tjäras vart femte år medan nordsidan kan ha längre intervall mellan återkommande tjärning.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Kyrkans exteriör har genomgått en renovering där hantverksmässigt utförande och val av material har haft högsta prioritet. Arbetet har utförts med traditionella material och metoder av målare med stort hantverksskunnande och erfarenhet av liknande uppdrag. Församlingens kyrkoherde och beslutande organ har visat stort intresse för kyrkans byggnadstradition. Ingarö församling har gjort en kulturinsats genom ommålning av fasader och tjärstrykning av spåntak på kyrkan.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

PM 2009-05-27 Minnesanteckningar från samrådsmöte vid Ingarö kyrka angående exteriör ommålning. Gunilla Nilsson, Stockholms läns museum

Källor

Ingarö kyrka och församling. Pilhamn. Tryckt häfte i Stockholms läns museum arkivet.

Ingarö kyrka 1792-1992. En jubileumsskrift från Ingarö Församling och Ingarö Hembygdsförening. Ingarö 1992

Ingarö Kyrka, Kulturhistorisk karaktärisering. Låt kyrkorna berätta. Cd från Stockholms stift, 2004

Målarna Gert Åhlander och Martin Nilsson samt fastighetsskötare Rune Eriksson, Gustavsberg och Ingarö församling. Bildnr: lp20100196, 2009